

ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ВИННИХ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сирота Д. І.

ВСТУП

Притягнення винних до кримінальної відповідальності за воєнні злочини є важливим елементом міжнародної правової системи для забезпечення справедливості та запобігання незаконним діям. Однак існують низка проблем та механізмів, які ускладнюють цей процес. По-перше, однією з проблем є відсутність ефективного механізму збору та зберігання доказів. Воєнні конфлікти часто призводять до руйнування інфраструктури та перешкоджають нормальному функціонуванню правоохоронних органів, а це своєю чергою робить складним збирання доказів та визначення винних осіб, що вчинили воєнні злочини.

По-друге, існують проблеми з політичним впливом на процес притягнення до відповідальності. У багатьох випадках, винні особи можуть мати політичний або військовий захист, що ускладнює їхню передачу до міжнародних трибуналів або судів¹. Політичні втручання можуть призводити до того, що справедливість не завжди торкається тих, хто вчинив воєнні злочини.

Україна, знаходячись на перетині важливих геополітичних інтересів, стала свідком та учасницею одного з найбільш значущих конфліктів у світі – російсько-української війни². Цей конфлікт, розпочавшись у 2014 році, призвів до серйозних порушень міжнародного гуманітарного права та вчинення воєнних злочинів, які вимагають ефективного судового розгляду та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Проте, процес притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини в Україні стикається зі значними труднощами та непередбачуваністю, адже ці проблеми охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи правові, політичні, міжнародні та соціальні виміри. Специфіка російсько-українського конфлікту додає складності

---

¹ Bryant M. A World History of War Crimes: From Antiquity to the Present. Bloomsbury Academic. 2021. P. 27.

² Scott H. The Road Map to Ukraine War And The Battle of Kyiv: The Battle of Kyiv, Who is winning the war in Ukraine, Ukraine and Russia war today. Independently published. 2022. P. 5.

процесам правосуддя, оскільки його характер та динаміка взаємодії між сторонами ускладнюють можливість ефективного реагування на вчинені злочини. У цьому контексті важливо розглядати не лише внутрішні правові механізми притягнення до відповідальності, але й роль міжнародних судових органів та механізмів, які можуть впливати на ведення справедливого судового процесу. Крім того, аспекти взаємодії з іншими країнами, міжнародними організаціями та трибуналами відіграють важливу роль у контексті вирішення проблем, пов'язаних із притягненням до відповідальності за воєнні злочини. Тому сьогодні такі аспекти спрямовані на розкриття ключових моментів цих проблем та аналіз наявних механізмів притягнення до кримінальної відповідальності в контексті російсько-української війни. Шляхом дослідження різних правових, політичних та міжнародних аспектів, ми намагатимемося визначити ефективні стратегії та можливості для протидії безкарності та забезпечення справедливості.

У російсько-українській війні, яка розпочалася у 2014 році, на території України сталися численні воєнні злочини, що порушують міжнародне право та загрожують основам гуманітарних цінностей, тому дана війна, яка супроводжується трагічними подіями та великою кількістю жертв, вимагає ретельного розгляду щодо притягнення винних до кримінальної відповідальності. На перший погляд, важливо визначити конкретні факти воєнних злочинів, які були вчинені на території України, та визначити осіб, які стоять за цими злочинами³. Враховуючи комплексність ситуації та участь різних сторін конфлікту, розслідування повинно враховувати не тільки дії військових, а й дії та рішення політичних лідерів та інших посадових осіб, які можуть бути причетні до воєнних злочинів.

Слід відзначити, що притягнення винних до відповідальності вимагає співпраці із міжнародними організаціями та міжнародними судами, які мають великий досвід у розгляді справ про воєнні злочини. Україна має співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом та іншими міжнародними юридичними інстанціями для забезпечення об'єктивного розгляду цих справ. Питання притягнення винних до кримінальної відповідальності за воєнні злочини в Україні є не тільки питанням правосуддя, але й важливим етапом у процесі відновлення миру та стабільності в регіоні та світі. Цей процес може також вплинути на міжнародні відносини та сприяти захисту прав людини в умовах конфлікту.

---

³ Kuzio T. *Putin's War Against Ukraine: Revolution, Nationalism, and Crime*. CreateSpace Independent Publishing Platform. 2017. P. 74.

Тому, притягнення винних до кримінальної відповідальності за воєнні злочини в Україні є актуальною та необхідною мірою, яка вимагає спільних зусиль національних та міжнародних структур з метою забезпечення справедливості та запобігання безкарності.

1. Транснаціональний характер воєнних злочинів

На жаль, людству досі не вдалося винести уроки з історії та вжити необхідних заходів для збереження миру та забезпечення безпеки людства. Свідченням цього є дві світові війни та збройні конфлікти різного характеру, що відбулися у ХХ столітті, забрали життя мільйонів людей і призвели до руйнування та знищення численних об'єктів, у тому числі невійськового характеру.

Слід констатувати, що й ХХІ століття не стало винятком. В епоху високого рівня розвитку сучасної цивілізації та науково-технічного прогресу замість того, щоб вибудовувати довірчі, добросусідські та взаємовигідні відносини між державами та народами, людській спільноті доводиться стикатися з жахливими фактами та наслідками збройних конфліктів, розв'язаних недалекоглядними політиками та авантюристами⁴. Відомо, що всякий збройний конфлікт пов'язаний з тяжкими наслідками, такими як загибель безпосередніх учасників збройних конфліктів та мирного населення, й знищення та пошкодження матеріальних цінностей, будівель, споруд. Як правило, такі наслідки найчастіше настають у результаті скоєння воєнних злочинів в умовах збройних конфліктів, особливо під час агресивної війни.

Під воєнними злочинами слід розуміти сукупність особливо тяжких діянь, що порушують норми та основоположні принципи Статуту ООН, міжнародного (гуманітарного) права, у тому числі положень та приписів низки декларацій (Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.), Конвенції про захист прав людини та основних свобод, Європейської конвенції з прав людини від 04 листопада 1950 р. під час збройних конфліктів⁵.

Як правило, воєнні злочини (як і злочини проти миру та безпеки людства) можуть мати місце при збройних конфліктах будь-якого виду, особливо при агресивній війні, оскільки розпалювання, розв'язування та ведення агресивної війни вже за своєю сутністю є злочином. Ми вважаємо, що російсько-українська війна, а саме російське вторгнення в Україну відповідно до п. 2 ст. 8 Римського статуту міжнародного

---

⁴ Butler S. D. War is a Racket. Independently published. 2021. P. 16

⁵ Walter B. F. How Civil Wars Start: And How to Stop Them. Crown. 2023. P. 107.

кримінального суду порушує всі пункти, що перераховані в рамках воєнних злочинів⁶. У зв'язку з вищезгаданим до переліку воєнних злочинів доцільно включити всі ті суспільно небезпечні діяння, які безпосередньо пов'язані з агресивною війною росії на території України

На нашу думку, до основних воєнних злочинів в залежності від ступеня суспільної небезпеки і характеру тяжкості наслідків можна віднести такі протиправні діяння росії та території України:

- збройний напад на суверенну державу;
- розпалювання, розв'язування та ведення агресивної війни;
- окупація частини території суверенної держави;
- вбивство військовослужбовців, які захищали країну від агресора;
- вбивство військовополонених;
- умисне вбивство дітей, неповнолітніх та цивільних осіб;
- нелюдське поводження з військовополоненими та цивільними особами через заподіяння ним сильних моральних, психічних та фізичних страждань, що включають серйозні тілесні ушкодження, шкоду здоров'ю, у тому числі тортури, садизм;
- посягання на людську гідність щодо будь-якої особи, яка перебуває під контролем держави, що окупувала, зокрема образливе та принизливі звернення;
- насильницьке вилучення та передача дітей з метою забуття їх національної та етнічної ідентичності;
- зґвалтування, насильницькі дії сексуального характеру;
- переміщення країною-агресором частини її власного цивільного населення на окуповану територію з метою її заселення для зміни демографічної ситуації на окупованій території, депортація чи переміщення всього або частини корінного населення окупованої території з тією ж метою в межах або за межі цієї території;
- напади на громадянське населення, яке проживає на окупованій території, або на окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях;
- використання цивільного населення як живого щита;
- напад на міста, села, населені пункти, житла, будівлі, у тому числі їх обстріл із застосуванням будь-яких коштів;

---

⁶ Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р. : станом на 16 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

– напади на медичні установи: на пологові будинки, лікарні, поліклініки, госпіталі, тобто у місцях зосередження хворих та поранених;

– напади на освітні, наукові, культурні, релігійні установи чи пам'ятки історії, науки та культури;

– напади на цивільні об'єкти критичної інфраструктури (у тому числі на водосховища, електростанції та електромережі, теплотраси, об'єкти харчової промисловості);

– напади на об'єкти транспортних комунікацій, споруд та пристроїв, призначених для пасажирських та вантажних перевезень, зокрема, на автомобільні, повітряні, водні, залізничні станції, включаючи метрополітен, мости, вокзали, причали, аеропорти, тобто місця масового скупчення пасажирів;

– напади на об'єкти підвищеної небезпеки, наприклад, на атомні станції, на місця зберігання хімічних речовин та реактивів чи відпрацьованого ядерного палива;

– використання або загроза використання забороненої зброї та боєприпасів у ході бойових дій, у тому числі хімічної, бактеріальної або ядерної зброї;

– знищення, пошкодження або розграбування (мародерство) державної, суспільної чи приватної власності на території держави, яка стала жертвою агресії, у тому числі власності іноземної держави та інших суб'єктів економічної або підприємницької діяльності;

– знищення, пошкодження або розграбування об'єктів та засобів обороноздатності та безпеки держави-жертви агресії;

– перешкоджання діяльності міжнародних місій з підтримки миру в зонах бойових дій, а також напад на них;

– перешкоджання діяльності представників червоного хреста, які перебувають у зоні бойових дій з метою надання допомоги всім страждаючим та нужденним, а також напад на них;

– напади на гуманітарний конвой, залучений для надання гуманітарної допомоги або той, що вивозить мирних жителів, біженців, вимушених переселенців із зони бойових дій, а також напади на місця скупчення та знаходження біженців і вимушених переселенців;

– примус військовополонених або цивільного населення до служби у збройних силах або до співпраці на користь ворожої держави;

– взяття заручників або незаконне позбавлення волі громадян та представників держави, яка стала жертвою агресії⁷.

---

⁷ Sasse G. Russia's War Against Ukraine. Polity. 2023. P. 27.

У цьому переліку наведено основні особливо тяжкі види та категорії воєнних злочинів, які безпосередньо пов'язані з агресивною війною росії проти України. Слід також зазначити, що наведений перелік не є остаточним та вичерпним, він може стати також предметом обговорення та дискусії з метою конкретизації діянь, що стосуються воєнних злочинів росії проти України.

Щодо фізичних осіб незалежно від їхнього посадового становища, як правило, за скоєння воєнних злочинів відповідальність настає в рамках міжнародного (наприклад, у рамках спеціально створених трибуналів), національного кримінального законодавства держави-жертви агресії або, у виняткових випадках, за законодавством країни-агресора при зміні політичної влади, яка бере на себе зобов'язання за участю представників міжнародної судової спільноти покарати злочинців за розпалювання та ведення агресивної війни та за скоєння тяжких злочинів під час воєнних дій⁸. Так у Парламентській асамблеї Ради Європи 13 жовтня 2023 року ухвалили резолюцію, яка визнає президента рф диктатором.

Міжнародна кримінальна відповідальність за воєнні злочини, як і кримінальна відповідальність загалом, передбачає можливість настання найсерйозніших наслідків для особи, яка порушила закон, також характеризується винятковістю матеріально-правових та процесуальних підстав, а відносини, що пов'язані з її конкретизацією та реалізацією, піддаються найбільш детальній регламентації⁹. Разом з тим, особливості воєнних злочинів визначають специфіку норм, що передбачають підстави та порядок настання розглянутого різновиду кримінальної відповідальності, а також самого механізму її конкретизації та реалізації¹⁰.

Транснаціональний характер воєнних злочинів є явищем, що набуває все більшого значення в сучасному світі, де глобалізація перетворює взаємодії країн та конфліктні ситуації в міжнародні виклики. Поняття транснаціональності воєнних злочинів відноситься

---

⁸ Навроцька В. Взаємодія МКС та внутрішньодержавних правоохоронних органів щодо розслідування фактів збройної агресії РФ проти України. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 2 (46), 2022. С. 269.

⁹ Dworkin A., Gutman R., Rieff D. *Crimes of War 2.0: What the Public Should Know*. W. W. Norton & Company; Revised and Expanded edition. 2007. P. 31.

¹⁰ Червякова О. В. Проблеми та наслідки визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників*

III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 черв. 2020 р.). Харків:НДІ ППСН, 2020. С. 228.

до того, як ці злочини перетинають межі держав та мають вплив на різні національні спільноти.

У світлі розвитку технологій та зростальною мобільністю людей, війни та конфлікти можуть мати глобальні наслідки, включаючи розповсюдження воєнних злочинів за межі конкретної території. Це ставить перед міжнародними спільнотами завдання створення ефективних механізмів протидії та вирішення таких злочинів на міжнародному рівні. Підкреслюючи транснаціональний характер воєнних злочинів, слід зазначити, що це явище підкреслює необхідність співпраці між державами, міжнародними організаціями та судовими інстанціями¹¹. Злочини, які порушують міжнародне гуманітарне право, часто вимагають спільних зусиль для припинення беззаконня та притягнення винних до відповідальності.

Важливо пам'ятати, що транснаціональний характер воєнних злочинів також визначає потребу у зміцненні правових рамок, які регулюють відповідальність за такі дії. Забезпечення ефективного правосуддя в цьому контексті вимагає об'єднаних зусиль націй та міжнародних спільнот для встановлення стандартів та визначення відповідальності за воєнні злочини, щоб забезпечити справедливість та запобігти безкарності. Кримінальна відповідальність за воєнні злочини є важливим аспектом міжнародного права та правопорядку. Вона визначається різними міжнародними документами, такими як Женевські конвенції та Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС). Наприклад, Женевські конвенції прийняті у 1949 році, регулюють поведінку сторін конфліктів та забезпечують захист осіб, які не беруть участі в бойових діях (цивільних осіб, військово-полонених)¹². Вони також містять положення, що забороняють вчинення воєнних злочинів, таких як намагання до умисного вбивства, пограбування, піддавання жорстокому поводженню тощо.

Римський статут, – прийнятий у 1998 році, який встановлює Міжнародний кримінальний суд (МКС) й визначає визначення та кримінальну відповідальність за такі злочини, як вбивство, жорстоке поводження, сексуальне насильство, пограбування, коли ці злочини вчиняються у масштабних або систематичних формах у рамках міжнародних конфліктів¹³.

---

¹¹ Daly S.-Z., Paler L., Cyrus Samii C. Wartime ties and the social logic of crime. *Journal of Peace Research*. SAGE Publications. 2020. No 4. P. 541.

¹² THE GENEVA CONVENTIONS OF 12 AUGUST 1949. ICRC. 2020. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>

¹³ Rome Statute of the International Criminal Court. Rome, 1998. URL: <https://www.icc-pi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>

Також варто відзначити, що американський історик та політолог Волтер Брайан Сіско в своїй науковій роботі «Воєнні злочини проти цивільних жителів Півдня» визначив сучасні принципи, що визначають кримінальну відповідальність за воєнні злочини:

– юрисдикція, – Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію над воєнними злочинами, а також над злочинами проти людяності та злочинами агресії;

– принцип недопустимості безкарності, даний принцип визначає обов'язок держав упевнитися, що воєнні злочини призводять до кримінальної відповідальності, і недопустимість безкарності за такі злочини;

– індивідуальна відповідальність, тобто згідно із засадами міжнародного права, особа, яка вчинила воєнний злочин, несе індивідуальну кримінальну відповідальність за свої дії¹⁴.

Разом з тим, практика кримінального переслідування та покарання за фактами скоєння воєнних злочинів виявляє недосконалість певних аспектів, що містяться в міжнародному кримінальному праві та національному кримінальному законодавстві, а також інституційно-правового механізму його конкретизації та реалізації¹⁵. Зокрема, розроблена та широко використовується Міжнародним трибуналом з колишньої Югославії теорія спільної злочинної діяльності (Joint Criminal Enterprise, JCE), – не враховує розмежування режимів відповідальності (між злочинною бездіяльністю та співучастю у злочині)¹⁶.

Загалом сьогодні можна говорити про комбінований підхід у виборі належної кримінальної юрисдикції щодо воєнних злочинів, причому національна форма за загальним правилом розглядається як пріоритетна. Зауважимо також, що варіант паралельної юрисдикції, що передбачає пріоритет міжнародного органу кримінальної юстиції у питаннях кримінального переслідування та покарання осіб, які вчинили воєнні злочини, мають екстраординарний характер і застосовується у тих випадках, коли національний підхід через різні причини та умови не може реалізувати юрисдикцію¹⁷.

---

¹⁴ Cisco W. B. *War Crimes Against Southern Civilians*. Shotwell Publishing LLC. 2021. P. 219.

¹⁵ McFate Sean, Knezevich J. *The New Rules of War: How America Can Win Against Russia, China, and Other Threats*. William Morrow Paperbacks. 2020. P. 85.

¹⁶ Bassiouni M. C. *Investigating War Crimes in the Former Yugoslavia War 1992-1994: The United Nations Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992)*. Intersentia. 2017. P. 317.

¹⁷ Karnaukh B. *Objective Side (Actus Reus) of Aiding and Abetting War Crimes and Crimes Against Humanity*. *Problems of legality*. 2023. No. 160. P. 217.

В основі сучасного міжнародного права, що визначає підстави, умови та обмеження кримінальної відповідальності за злочини проти миру та безпеки людства, включаючи воєнні злочини, відбувається переосмислення деяких основ класичного кримінального та процесуального права. Це здійснюється в контексті концепції невідворотності покарання за вчинення цих злочинів, що впливає на формулювання положень, закріплених у міжнародних та національних правових актах: «не можна судити двічі за те саме (non bis in idem або ne bis in idem). Цей принцип права сформульовано у Міжнародному акті про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. Таким чином: «Ніхто не повинен бути вдруге судимий або покараний за злочин, за який він уже був остаточно засуджений або виправданий відповідно до закону та кримінально-процесуального права кожної країни» (ч. 7 ст. 14)¹⁸. «Принцип неприпустимості притягнення до кримінальної відповідальності двічі за один і той самий злочин (non bis in idem)» закріплено також в інших міжнародно-правових актах: «Протоколи № 7 до Конвенції про захист прав людини та основних свобод» (ст. 4)¹⁹ «Женевські конвенції про захист жертв війни» 1949 р.²⁰ та «Додатковий протокол I» 1977 р.²¹

Такий транснаціональний характер воєнних злочинів, виявлений під час аналізу, свідчить про необхідність міжнародного співробітництва та створення ефективних механізмів для забезпечення відповідальності за подібні порушення. Злочини цієї природи часто виходять за межі одного конфлікту та можуть масово порушувати права людини. Потрібно активно розвивати міжнародне право та створювати механізми для притягнення до відповідальності тих, хто винен у воєнних злочинах, без зважання на їхню національність чи місце скоєння злочину.

Окрім того, важливо враховувати та впроваджувати засоби для запобігання воєнним злочинам, в тому числі сприяння дипломатичним та мирним вирішенням конфліктів, розбудова довіри між національними та міжнародними структурами. Зазначений

---

¹⁸ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

¹⁹ Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text

²⁰ ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ЖЕРТВ ВІЙНИ 1949 РОКУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154

²¹ Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

транснаціональний аспект воєнних злочинів також свідчить про необхідність співпраці між країнами та міжнародними організаціями у сфері розслідування та судового переслідування. Тільки такий колективний підхід може гарантувати ефективне припинення безкарності та встановлення правосуддя в контексті транснаціональних воєнних злочинів.

В цілому, транснаціональний характер воєнних злочинів визначає потребу в комплексних та міжнародних стратегіях для їхнього запобігання та припинення. Спільні зусилля національних урядів, міжнародних організацій та громадянського суспільства необхідні для забезпечення правосуддя та покарання винуватців транснаціональних воєнних злочинів.

2. Взаємодія міжнародного та національного права в контексті воєнних злочинів, вчинених в Україні

Взаємодія міжнародного та національного права в сучасному світі визначається рядом складних і важливих питань, зокрема в контексті розслідування та переслідування воєнних злочинів. Україна, яка стала свідком серйозних викликів безпеки та правопорядку внаслідок конфлікту, а згодом й війни на своїй території, активно взаємодіє як з міжнародним, так і національним правовим простором для забезпечення справедливості та притягнення винних до відповідальності. На фоні глобальної арени військових конфліктів й росту числа воєнних злочинів, важливість співпраці між національним та міжнародним правом стає вельми актуальною. Важливим аспектом є розуміння та ефективна координація між інструментами міжнародного права, зокрема Римським Статутом Міжнародного Кримінального Суду, та внутрішніми нормами країни-жертви, які спрямовані на боротьбу з безкарністю. У світі існують різні гіпотези про те місце міжнародно-правових зобов'язань, які вони посідають у внутрішньодержавній правовій системі держав²². У той чи інший період історії це було обумовлено тією роллю, яку на той момент виконувало міжнародне право, і тим, як вибудовувалися відносини між державами.

З урахуванням сучасних умов слід укласти, що міжнародне право, з одного боку, і внутрішньодержавне право – з іншого, безумовно, взаємодіють і впливають один на одного, при цьому не утворюючи відносин супідрядності. Супідрядність правових норм обох систем не

---

²² Robertson G. Crimes Against Humanity: The Struggle for Global Justice. The New Press. 2013. P. 217.

може існувати через те, що процес нормотворення та суб'єкти відносин у цих правових системах відрізняються.

Як правило, держави на своєму законодавчому рівні визначають місце міжнародного права у внутрішньодержавній правовій системі.

З урахуванням невизначеності та комплексності вирішення подібних конфліктів, українська влада має активно впроваджувати міжнародні стандарти в рамках свого законодавства, забезпечуючи таким чином судовий процес, що відповідає міжнародним стандартам справедливості. Залучення до відповідальності тих, хто вчинив воєнні злочини на території України, стає ключовим аспектом відновлення правопорядку та підтримання міжнародного миру і безпеки. Як відзначають українські науковці: «Наявність національного закону, який криміналізує той чи інший міжнародний злочин і встановлює порядок притягнення за його вчинення до відповідальності, у принципі не є обов'язковим»²³. Не втратила актуальності думка, висловлена Репецьким В. М. понад чверть століття тому: «Покарання воєнних злочинців – це не тільки внутрішньодержавна, а й в більшому ракурсі міжнародна проблема, оскільки воєнні злочинці вчиняють злочини проти світу, воєнні злочини та злочини проти людяності, відповідальність за які передбачена міжнародними принципами. Жодна держава не може національним актом змінити (або тим більше скасувати) міжнародно-правову норму»²⁴. Доречно послатися п. 2 ст. 1 «Проекту кодексу злочинів проти миру та безпеки людства», де сказано: «Злочини проти миру та безпеки людства є злочинами з міжнародного права і караються як такі, незалежно від того, чи караються вони з внутрішньодержавного права»²⁵. Як зазначено в коментарі до цієї статті проекту Кодексу: «Відмінність між кваліфікацією злочину з національного права та кваліфікацією злочину

---

²³ Адамович С., Микитин Ю. Перспективи притягнення до кримінальної відповідальності росіян за воєнні злочини в Україні в контексті реалізації конституційного права на судовий захист. *Проблеми реалізації норм Конституції України в умовах воєнного стану (присвячена 30-ій річниці створення Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Івано-Франківськ, 27 червня 2022 року) / упорядник В. І. Розвадовський. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. С. 97.*

²⁴ Репецький В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 120–125.

²⁵ Проект кодексу злочинів проти миру та безпеки людства. 1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_710#Text

з міжнародного права є суттєвою, оскільки відповідні правові режими є різними»²⁶.

Знову ж таки, низка українських науковців та експертів, що в рамках російсько-української війни, варто зауважити: «Неоднозначне розуміння правових підстав кримінальної відповідальності за воєнні злочини в науці міжнародного права багато в чому пов'язано з тим, що визначення неприпустимих засобів та методів ведення збройної боротьби, інтереси захисту прав людини в ході збройного конфлікту встановлені нормами галузі міжнародного права, що регулює ведення збройних конфліктів та позначається такими термінами, як: міжнародне гуманітарне право, право збройних конфліктів, закони та звичаї війни»²⁷. Також варто зауважити, що взаємодія міжнародного та національного права в контексті воєнних злочинів вчинених в Україні має базуватися на відповідних фактах, якими володіє на відповідному рівні держава, яка піддалася агресії.

Тобто, Україна, яка піддалася агресії, володіє важливими фактами, що стосуються воєнних злочинів на своїй території з боку росії, адже це може включати свідчення від очевидців, документацію, фотографії та інші матеріали. Взаємодія із міжнародним правом передбачає подачу відповідної інформації та доказів для забезпечення справедливого розгляду воєнних злочинів на міжнародному рівні.

Необхідно враховувати, що ефективність взаємодії міжнародного та національного права у контексті воєнних злочинів залежить від готовності міжнародного товариства підтримувати справедливість та визнавати компетентність національних судів. Такий підхід сприяє забезпеченню відповідальності за вчинені злочини та підтримує принципи міжнародного гуманітарного права. Наприклад, Офіс Генерального прокурора постійно на офіційному рівні надає, як громадянам України та й міжнародному товариству статистику, щодо наслідків війни (Рис. 1). Адже до початку агресії в Україні російські війська вчиняли злочини під час військових дій у Чечні, Грузії та Сирії. Таким чином, участь збройних сил рф у війні в Сирії значною мірою призвела до того, що станом на січень 2017 року в Сирії перебувало приблизно 5 мільйонів біженців, 6,3 мільйона внутрішньо переміщених

---

²⁶ Там само.

²⁷ Комісарчук Ю. А., Черевко В. В. Osint як один із інструментів для збирання інформації про воєнні злочини російської федерації в Україні. *In The 14th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospect»*. SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. С. 453.

осіб, 13,5 мільйонів сирийців потребувало гуманітарної допомоги, а приблизно 500 000 людей загинули внаслідок війни²⁸.

Склади воєнних злочинів зафіксовано у «Женевських конвенціях про захист жертв війни 1949 р.» (ст. 50 Першої, ст. 51 Другої, ст. 130 Третьої, ст. 147 Четвертої Конвенцій)²⁹ та Додаткових протоколах до них 1977 р. (п. п. 2, 3 ст. 35, п. 4 (b), (d) статті 85 Протоколу I)³⁰. У зв'язку з цим у вітчизняній та закордонній літературі з міжнародного права поширена думка, що: «саме міжнародне гуманітарне право (право збройних конфліктів) передбачає кримінальну відповідальність за скоєння злочинів»³¹.

Рис. 1. Статистика, щодо російсько-української війни за 2023 р. (воєнні злочини)

Варто відзначити, що у науці міжнародного права представлені судження вчених, які розглядають міжнародне кримінальне право як

²⁸ Rabinovich I., Valensi C. *Syrian Requiem: The Civil War and Its Aftermath*. Princeton University Press. 2021. P. 63.

²⁹ THE GENEVA CONVENTIONS OF 12 AUGUST 1949. ICRC. 2020. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>

³⁰ Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

³¹ Шевченко О. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях. *Національна академія прокуратури України: матеріали круглого столу*, 2016. С. 175.

комплексна правова галузь, що об'єднує норми міжнародного права й національного кримінального законодавства держав. Так, на думку судді Верховного Суду, кандидата юридичних наук Мазура М. В.: «Міжнародне кримінальне право є, по-перше, підсистемою загального міжнародного права, що охоплює антикримінальне законодавство, і, по-друге, підсистемою системи внутрішнього кримінального права про відповідальність фізичних та юридичних осіб за міжнародні злочини»³². Українські науковці Сушко С. В., Лютіков П. С. вважають, що: «міжнародне кримінальне право як самостійна комплексна галузь права включає міжнародно-правові норми про відповідальність за міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру, а також норми національних законодавств»³³.

Відповідно до вище відзначеного, то взаємодія міжнародного та національного права в контексті воєнних злочинів, вчинених в Україні, є важливим аспектом забезпечення правосуддя та визначення відповідальності за такі злочини. Так своєю чергою, Жак Бо колишній співробітник стратегічної розвідки Швейцарії, фахівець зі східних країн й колишній керівник доктрини миротворчих операцій ООН проаналізував ключові аспекти цієї взаємодії:

– Римський статут Міжнародного кримінального суду, який визначає та регулює воєнні злочини, й тут ми говоримо про компетенцію слідкувати за вчиненням воєнних злочинів в Україні, якщо національні суди не можуть це зробити.

– Вже сьогодні Україна є частиною Женевських конвенцій, які стосуються захисту осіб, які не беруть участь безпосередньо в бойових діях (цивільних осіб, поранених, військовополонених), під час війни. Вони встановлюють норми, які є основоположними для визначення воєнних злочинів.

– Додатково, існують інші міжнародні документи, такі як Загальний статут Європейського суду з прав людини, які можуть бути важливими для визначення відповідальності за вчинення воєнних злочинів в Україні.

– Кримінальне законодавство України, – Україна має своє кримінальне законодавство, яке визначає воєнні злочини та передбачає відповідальність за їх вчинення.

---

³² Мазур М. В. Кримінальне провадження щодо злочинів, пов'язаних із окупацією Криму та конфліктом на Донбасі, за процедурою in absentia: сучасний стан і перспективи вдосконалення. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/-22_05_2020_M_Mazyr_1.pdf

³³ Сушко С.В., Лютіков П.С. Вплив норм міжнародного гуманітарного права на національне право України у XXI сторіччі. 2022. С. 152–156.

– Незалежність судової системи, – забезпечення незалежності судової системи є важливим аспектом для ефективного розгляду справ щодо воєнних злочинів на національному рівні.

– Екстрадиція та передача осіб, – міжнародна співпраця включає екстрадицію та передачу осіб, підозрюваних у вчиненні воєнних злочинів, з метою їхнього судового переслідування.

– Співпраця з МКС та іншими міжнародними організаціями, – Україна повинна співпрацювати з МКС та іншими міжнародними організаціями для забезпечення ефективного розслідування та судового переслідування воєнних злочинів на її території³⁴.

Взаємодія міжнародного та національного права в цьому контексті є важливою для забезпечення справедливості, покарання винних осіб та відновлення порушених прав України. У цьому процесі ключовою є співпраця різних рівнів правових систем та взаємодія між міжнародними та національними судовими органами.

Взаємодія міжнародного та національного права в контексті воєнних злочинів в Україні є дійсно складним питанням, особливо у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на територію України. Тому науковці та експерти наголошують на тому, що міжнародне право, зокрема міжнародне гуманітарне право, й національне право повинні співпрацювати для забезпечення відповідальності за воєнні злочини рф в Україні та захисту прав українців. Сьогодні існують відповідні приклади взаємодії міжнародного та національного права в контексті російсько-української війни, а саме:

– Міжнародний кримінальний суд, тобто в рамках російсько-української війни, коли національні суди не мають можливості вплинути на воєнні злочини, МКС має взяти на себе компетенцію. Наприклад, українська влада та дипломати зверталися до МКС щодо воєнних злочинів, вчинених в ході війни.

– Діяльність міжнародних організацій, дипломатів та експерти, адже національні правоохоронні органи можуть отримувати підтримку та консультації від міжнародних експертів та організацій, таких як ООН чи Міжнародний Комітет Червоного Хреста, для забезпечення відповідності їхніх дій міжнародним нормам.

– Дипломатичний тиск та міжнародні санкції, адже міжнародні партнери можуть вживати санкцій проти осіб, відповідальних за воєнні злочини, а це своєю чергою може створити тиск на національні уряди для проведення ефективних розслідувань та судових процесів проти представників рф.

---

³⁴ Baud J. *Ukraine Between War and Peace*. Max Milo Editions. 2023. 343 p.

– Міжнародні організації можуть надавати допомогу в розслідуванні воєнних злочинів, наприклад, шляхом створення спеціальних міжнародних слідчих груп чи трибуналів.

Взаємодія міжнародного та національного права в контексті воєнних злочинів, вчинених росією в Україні, є надзвичайно важливим аспектом забезпечення справедливості, міжнародної безпеки та захисту прав людини.

Міжнародні трибунали, такі як Міжнародний кримінальний суд (МКС), можуть відігравати ключову роль у розслідуванні та судовому розгляді воєнних злочинів. У вчиненні росією злочинів в Україні, особливо розпочинаючи з 2022 року, міжнародні трибунали мають взяти на себе обов'язок притягнути винних до відповідальності.

Також, згідно з принципом комплементарності МКС, національні суди мають пріоритет у розгляді злочинів. Таким чином, важливо, щоб Україна мала здатність розслідувати та судити воєнні злочини з боку рф, щоб міжнародні трибунали мали справжні підстави максимально широко покарати росію.

Міжнародна спільнота вживає санкцій та інші заходи для тиску на росію та забезпечення її співпраці в розслідуванні та судовому розгляді воєнних злочинів, що на жаль є марним й відповідна ефективність цих заходів може залежати від готовності інших країн вживати спільних заходів.

Важливо, щоб Україна та міжнародні організації співпрацювали в розслідуванні та судовому переслідуванні воєнних злочинів, – обмін інформацією, свідченнями та експертними допомогою може значно полегшити встановлення фактів та визначення відповідальних. Правові процеси повинні бути чесними, прозорими та відповідати вимогам міжнародних стандартів справедливості. Судовий процес є не тільки засобом покарання винних, але й способом відновлення справедливості та відновлення прав українців, які були порушені в результаті воєнних злочинів з боку росії.

Узагальнюючи, ефективна взаємодія між міжнародним та національним правом в контексті воєнних злочинів в Україні вимагає спільних зусиль, зокрема у напрямку забезпечення справедливості та покарання винних, а також захисту прав та інтересів постраждалих у війні.

3. Роль міжнародних правозахисних організацій у моніторингу воєнних злочинів під час російсько-української війни

В умовах сучасних конфліктів, зокрема в ході російсько-української війни, питання воєнних злочинів та порушень міжнародного

гуманітарного права стають надзвичайно актуальними. Міжнародні правозахисні організації відіграють важливу роль у системі моніторингу та документування таких порушень, а їхня діяльність спрямована на забезпечення справедливості, виявлення винних та покарання тих, хто винен у вчиненні воєнних злочинів.

Адже організації не лише фіксують факти порушень міжнародного гуманітарного права, але і використовують отриману інформацію для подальшого ведення розслідувань та висування обвинувачень перед міжнародними трибуналами, а важливою аспектом їхньої діяльності є також забезпечення прав потерпілих та заборона безкарності для тих, хто винен у вчиненні злочинів під час війни³⁵.

Американські експерти, наприклад такі, як Оуен Метьюз, наголошують на тому, що російсько-українська війна є найсерйознішою геополітичною кризою з часів Другої світової війни. Вочевидь, актори рф перетворився з розрахункових політиків, на гравців, які поставили свій режим – і саму росію – під загрозу знищення. Тому міжнародні правозахисні організації виступають у ролі світлих факелів справедливості, нагадуючи світові про необхідність дотримання міжнародних норм та стандартів у веденні воєнних конфліктів. Їхня присутність і діяльність є необхідною для збереження гідності та гуманітарних цінностей у найважчі часи, коли порушення прав людини стають системними³⁶.

Виділяючись серед основних рис сучасних суспільно-політичних подій у світі, масова втрата віри у беззаперечність та лінійну неухильність прогресу стає особливо помітною. Виникає порушення каузальності світоглядної картини, коли послідовність непередбачуваних подій втрачає свої закономірності, перетворюючись на результат випадкових рішень і спонтанних, часто необґрунтованих дій. Також спостерігається формування конфліктогенних ідентичностей, які активізують насильство.

При аналізі нового стану речей, що склалася за останні роки, високопоставлений представник Європейського Союзу з зовнішньої та безпекової політики, Жозеп Боррель, у своєму виступі на загальній зустрічі послів ЄС у Брюсселі 10 жовтня 2022 року відзначив, що: «...ми опинилися в світі, де панує радикальна невизначеність...

---

³⁵ Кондро М. Ефективність процесуальних норм притягнення до кримінальної відповідальності осіб за скоєння міжнародних злочинів у практиці міжнародних трибуналів ad hoc. *Держава і право*, 2022. Вип. 92. С. 139.

³⁶ Matthews O. The Inside Story of Putin and Russia's War Against Ukraine. Mudlark. 2022. P. 87.

Невизначеність стала правилом. Події, які ніколи не повинні були відбутися, відбуваються одна за одною»³⁷.

Знову ж таки, на момент 20 листопада 2022 року було вже зафіксовано 48 195 воєнних злочинів та 19 018 порушень національної безпеки в Україні. Згідно з офіційною інформацією ювенальних прокурорів, 1 275 дітей стали жертвами збройного вторгнення російської федерації на територію нашої держави. У цьому контексті 437 дітей втратили життя, а 838 отримали поранення, як повідомляється в Офісі Генерального прокурора України (Рис. 2).

Рис 2. Статистика війни: 48 195 воєнних злочинів вчинено в період вторгнення рф

Міжнародні правозахисні організації грають важливу роль у моніторингу воєнних злочинів, які стосуються ситуації в Україні, – під час російсько-української війни. Основні обов'язки цих організацій у цьому контексті включають:

1. Збір інформації, тобто міжнародні правозахисні організації слідкують за розвитком ситуації на місці війни та збирають об'єктивну інформацію про можливі воєнні злочини, а це може включати документацію свідчень, фотографії, відео та інші докази.

2. Аналіз доказів, – організації проводять аналіз зібраної інформації, визначаючи фактичні обставини воєнних злочинів, винуватців та

³⁷ Кулеба Д. Зміцнюємо дипломатичний фронт заради перемоги України. Україна дипломатична. Науковий щорічник. К., 2022. Вип. XXIII. С. 9.

потерпілих, тобто цей аналіз може допомогти встановити ступінь відповідальності сторін конфлікту.

3. Допомога у зборі доказів для міжнародних трибуналів, тут мається на увазі, що міжнародні правозахисні організації можуть надавати допомогу у зборі доказів для міжнародних трибуналів, таких як Міжнародний кримінальний суд (МКС) чи Спеціальний трибунал ООН.

4. Звернення до міжнародної спільноти та дипломатична робота, – організації можуть публічно висловлювати свою занепокоєність та вимагати припинення воєнних злочинів. Вони також можуть взаємодіяти з іншими міжнародними інституціями та державами, щоб залучити увагу до ситуації.

5. Моніторинг дотримання прав людини, – організації можуть стежити за додержанням прав людини під час війни, що допомагає визначити систематичні порушення та відповідальних за них.

6. Публікація звітів, – міжнародні правозахисні організації повинні оприлюднювати звіти та документацію, яка викриває воєнні злочини РФ та порушення прав людини, згодом це допоможе привернути увагу глобальної громадськості³⁸.

Загальна мета такої діяльності – забезпечити відповідальність за воєнні злочини РФ, захистити права потерпілих українців й сприяти припиненню війни. Однак, важливо зауважити, що ефективність цих заходів може залежати від співпраці та підтримки міжнародних та національних інституцій.

Упродовж періоду 2014–2022 років російська дипломатія витратила максимальні зусилля для використання внутрішніх протиріч Європейського Союзу. Політика росії на цьому етапі включала аналіз європейських санкцій у зв'язку з анексією Криму, з одночасним блокуванням інституційних контактів на рівні ЄС – росія. Російські еліти вважали, що нейтралізація такої політики можлива за допомогою активізації двосторонніх відносин з окремими країнами-членами ЄС. Кремль фактично розподілив країни ЄС за критерієм критичного ставлення до росії на три умовні групи³⁹:

1) найбільш послідовні «антиросійські» налаштовані, – Польща, Естонія, Латвія, Литва, Чехія, з якими виникли напружені конфліктні відносини;

---

³⁸Craig W K. The War in Ukraine From Beginning to End: Preventing World War III with Conflict Resolution in Ukraine. Independently published. 2023. P. 15.

³⁹Тодоров І., Тодорова Н. ООН у протидії російській агресії в Україні. *Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць*. Ужгород, 2023. Вип. 1 (30). С. 39.

2) «нейтральні» з тенденцією до «конструктивної» політики в окремих секторальних питаннях, до цієї групи входили лідери Європейського Союзу, такі як: Німеччина, Франція Італія, Іспанія, Португалія, Люксембург, Словенія, Хорватія, Болгарія, Румунія, Мальта, Ірландія;

3) країни готові до активнішої співпраці в обхід санкцій⁴⁰.

Виявляється, важко сьогодні повністю довести, що дії російського уряду проти України мають геноцидний вплив на український народ. У липні 2021 року президент росії фактично заперечував існування України: «Коли мене запитували про стосунки між росіянами та українцями, я сказав, що вони один народ – єдине ціле... Це те, що я неодноразово повторював сказав людям і те, що я вважаю правдою»⁴¹.

Сьогодні в рамках діяльності міжнародних організацій в рамках російсько-української війни були задокументовані свідчення понад 275 постраждалих внутрішньо переміщених осіб, що свідчить про воєнні злочини, вчинені російськими військовими на території Київської, Донецької, Луганської, Херсонської, Сумської та Харківської областей. Важливо зазначити, що дії росії в Україні вже були визнані геноцидом рішеннями парламентів Польщі (23 березня), України (14 квітня), Естонії та Латвії (21 квітня), Канада (28 квітня), Литва (10 травня), Чехія (10 травня), Ірландії (2 червня)⁴².

3 весни 2022 року Україна виступає за створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування злочинної поведінки та російської агресії. Парламентська асамблея Ради Європи та Європарламентом підтримали та схвалили дану концепцію резолюції⁴³.

Важливо зауважити, що такий трибунал проти росії підтримали: Литва, Польща, Естонії, Греції, Нідерландах, Чехії та Латвії (Рис. 3)⁴⁴.

Перспектива покарання росії за воєнні злочини в Україні у 2014–2024 роках може бути реалізована через:

---

⁴⁰ Овчінников Р.М. Військові злочини: правове регулювання та шляхи удосконалення кримінального законодавства України. *Журнал «Інформація і право»*. 2017. № 4 (27). С. 125.

⁴¹ Кулеба Д. Зміщуємо дипломатичний фронт заради перемоги України. Україна дипломатична. Науковий щорічник. К., 2022. Вип. XXIII. С. 10

⁴² Arel D., Driscoll J. *Ukraine's Unnamed War: Before the Russian Invasion of 2022*. Cambridge University Press. 2023. P. 95.

⁴³ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ПЕРЕБІГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОДІЙ. Аналітична доповідь. 2023р. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/02/08/2023-MATRA-I-KVARTAL-2.pdf>

⁴⁴ Відплата для росії: які країни вже підтримали створення спеціального трибуналу. 2023. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/25/infografika/pravo/vidplata-rosiyi-yaki-krayiny-vzhe-pidtrymaly-stvorenyya-speczialnoho-trybunalu>

- 1) Національний суд України, надалі формуючи відповідну практику Європейського суду з прав людини;
- 2) Міжнародний кримінальний суд;
- 3) Утворення ad hoc міжнародного трибуналу⁴⁵. Україна має адекватні кримінально-процесуальні механізми притягнення до кримінальної відповідальності та реального покарання за військові злочини, хоча вони містять різноманітні, але цілком переборні перешкоди.

Рис. 3. Країни, що підтримали трибунал для росії

Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 році, стала однією з найбільших геополітичних подій у регіоні та привернула увагу численних міжнародних організацій. Європейський Союз (ЄС), Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Організація з безпеки та співпраці в Європі (ОБСЄ) відіграють важливу роль у спробах завершення війни та забезпеченні миру й стабільності в регіоні.

Що стосується Європейського Союзу, то перш за все він зробив ставку на дипломатичні зусилля й до сьогодні ЄС активно веде дипломатичні зусилля для завершення війни в Україні, підтримуючи мирний процес та визнання суверенітету України. Згодом відбувся

⁴⁵ Miller C. The War Came To Us: Life and Death in Ukraine. Bloomsbury Continuum. 2023. P. 317.

процес долучення економічного тиску, – ЄС ввів санкції проти росії у зв'язку з анексією Криму та підтримкою сепаратистських рухів на сході України. Радою ЄС згодом було впроваджено дев'ять пакетів, як секторальних, так й персональних санкцій. Й звичайно гуманітарна допомога, адже ЄС активно надає гуманітарну допомогу постраждалим українцям внаслідок конфлікту та великий обсяг фінансової підтримки для відновлення пошкоджених регіонів. Також в рамках впливу ЄС, спонукає країни до урядової підтримки України (Рис. 4)⁴⁶

Рис. 4. Урядова підтримка України

В рамках роботи ЄС, ввів заборону для громадян Європейського союзу працювати в російських державних органах, організаціях, що розташовані на території росії.

Від початку війни Організація Об'єднаних Націй зацентрувала увагу на миротворчій місії, – ООН бере участь у миротворчих зусиллях та відправляє спеціальні місії для спостереження та забезпечення дотримання прав людини в районах війни. Знову ж таки, основа роботи ООН, це та ж сама дипломатична підтримка, ООН намагається забезпечити дипломатичні шляхи для вирішення конфлікту, сприяючи переговорам та діалогу між сторонами⁴⁷.

⁴⁶РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ПЕРЕБІГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОДІЙ. Аналітична доповідь. 2023р. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/02/08/2023-MATRA-I-KVARTAL-2.pdf>

⁴⁷ Petraeus D., Roberts A. Conflict: The Evolution of Warfare from 1945 to Ukraine. Harper. 2023. P. 213.

Організація з безпеки та співпраці в Європі розпочала свою роботу ще в 2014 році через спостереження та моніторинг, адже відповідно до свого статуту вона відіграє ключову роль у спостереженні та моніторингу ситуації на місцях, включаючи контроль за відведенням військ та дотриманням перемир'я. Також варто відзначити, що вони виступають, як медіатори та сприяє фасилітації переговорів, тобто вони намагалися фасилітувати переговори між конфліктуючими сторонами та сприяти вирішенню спорів через дипломатичний шлях⁴⁸.

Загалом, відзначені міжнародні організації спільно працюють над завершенням війни в Україні, виступаючи як посередники, миротворці та дипломатичні посередники для забезпечення миру, стабільності та відновлення цілісності.

Відповідно до вище відзначеного, у ситуації, коли неможливо максимально прискорити розслідування та максимального осуду протиправної агресії росії, залишаються відкритими можливості створення спеціального трибуналу для вивчення та осуду агресії рф проти України. Й дійсно робота над утворенням такого трибуналу розпочалася у перші дні повномасштабного нападу і з того часу лише накопичує підтримку міжнародних партнерів, і не лише в аспекті визнання протиправної агресії, але й в наданні технічної допомоги для організації необхідних юридичних процедур. На цей момент його формування отримало підтримку від Парламентської асамблеї Ради Європи, Парламентської асамблеї НАТО, Парламентської асамблеї ОБСЄ, Комітету міністрів Ради Європи, а також резолюціями Генеральної асамблеї ООН. Створено Коаліцію країн для утворення спеціального трибуналу, у яку наразі входять 38 держав, що сприяють вибору моделі трибуналу та початку його роботи⁴⁹.

Процедуру визначення прийнятності справ у МКС викладено у ст. 18 та 19 Римського Статуту, і як зазначають дослідники, вона характеризується:

- своєчасним повідомленням держав, яких це стосується того, що Прокурор ініціював розслідування (або планує вчинити таким чином);
- регулярний моніторинг ходу національних слідчих дій з боку Прокурора;
- широкими можливостями для оскарження прийнятності (не тільки обвинуваченим, а й усіма державами, які мають юрисдикцію щодо відповідної справи, у тому числі й не беруть участь у Статуті).

---

⁴⁸ Там само С. 217.

⁴⁹ Plokhly S. The Russo-Ukrainian War: The Return of History. W. W. Norton & Company. 2023. P. 85.

Однак, вчені, в ході вивчення практики реалізації прийнятності МКС, вказують на непрості з правової та політичної точок зору питання, серед яких тлумачення критеріїв нездатності та небажання держави здійснити юрисдикцію, а також оцінка здійснення національної юрисдикції належним чином, визначення пріоритету між комплементарною юрисдикцією МКС та універсальною юрисдикцією третіх країн (в контексті концепції субсидіарності останньої), поєднання комплементарності Суду з рішенням Ради Безпеки ООН про передачу ситуації щодо держав-учасниць Статуту⁵⁰.

Роль міжнародних правозахисних організацій у моніторингу воєнних злочинів під час російсько-української війни є надзвичайно важливою для забезпечення справедливості, визначення порушень міжнародного гуманітарного права та захисту прав українців.

Міжнародні правозахисні організації відіграють ключову роль у моніторингу та документуванні порушень міжнародного гуманітарного права, зокрема воєнних злочинів росії проти України, адже сьогодні їх спостереження та звіти слугують джерелом інформації для подальшого розслідування та судового переслідування. Також вони мають здатність наголошувати на відповідальності сторони агресора за вчинення воєнних злочинів, адже це важливо для збереження об'єктивності та визнання всіх винних незалежно від їхнього статусу, посади чи походження.

Однією з основних функцій міжнародних правозахисних організацій є захист прав людини в умовах війни, в даній ситуації це включає моніторинг використання зброї, утримання в полоні, застосування сил та інші аспекти, що стосуються безпеки та добробуту цивільного населення України.

У цілому, роль міжнародних правозахисних організацій у моніторингу воєнних злочинів під час російсько-української війни є важливим елементом гарантування відповідальності, справедливості та захисту прав людини в умовах конфлікту.

4. Механізми залучення до кримінальної відповідальності в сучасних міжнародних трибуналах: на прикладі російсько-української війни

Механізми залучення до кримінальної відповідальності в сучасних міжнародних трибуналах визначаються комплексом норм і процедур,

---

⁵⁰ Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2023, С. 216.

що регулюють дії осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів. Спостерігається ріст важливості міжнародної кримінальної юстиції як ефективного інструменту у забезпеченні правосуддя та запобіганні тяжким порушенням міжнародного права.

Одна з перших спроб встановлення злочинності діянь, що розглядаються, а також застосування в міжнародній кримінальній юрисдикції щодо воєнних злочинів була зроблена після першої світової війни, щоб випрацювали відповідні механізми. По-перше, на той момент спеціальна комісія провела роботу з класифікації міжнародних злочинів, які перебували у протиправних діях, скоєних з порушенням загальновизнаних правил ведення військових дій, і, по-друге, у межах Версальського договору (частина VII «Санкції») передбачалися три види юрисдикції (механізмів) у справах про злочини, пов'язаних з війною та порушеннями її законів й звичаїв:

1) спеціальний міжнародний суд із представників союзних держав для суду над колишнім німецьким імператором;

2) військові суди держав, до юрисдикції яких входив розгляд справ про вчинення злочинних порушень законів та звичаїв війни, спрямованих проти їх громадян;

3) змішані суди, які складаються з представників кількох зацікавлених держав у справах про військові злочини, які стосуються одночасно їх інтересів⁵¹.

Тому навіть сьогодні, актуальність дослідження механізмів залучення до кримінальної відповідальності в сучасних міжнародних трибуналах особливо наочна у зв'язку з подіями, пов'язаними з російсько-українською війною. Як ми вже відзначали, що дана війна, розпочалася в 2014 році, ставши ареною для численних порушень міжнародного гуманітарного права та злочинів проти людяності з боку росії. Міжнародні трибунали стають ключовим інструментом у визначенні та каранні осіб, винних у вчиненні таких злочинів.

У світлі сучасних подій важливим стає розгляд механізмів залучення до кримінальної відповідальності в міжнародних трибуналах як важливого інструменту справедливості та збереження міжнародного миру та безпеки для України та Європи в цілому. Порушення прав людини, зокрема в контексті війни на сході України, вимагають

---

⁵¹ Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ: ГО Truth Hounds. Одеса: Фенікс, 2019. С. 6.

об'єктивного розслідування та притягнення винних до відповідальності, що додає актуальності дослідженню цієї теми⁵².

Як вважають міжнародні експерти, для відокремлення самостійного виду кримінальної відповідальності, в рамках російсько-української війни слід брати до уваги:

- 1) специфіку підстав, форм та заходів відповідальності та її адекватне нормативно-правове відображення;
- 2) наявність самостійного правопорушення зі своєю природою об'єкта;
- 3) специфіку механізму та процедур конкретизації та реалізації відповідальності⁵³.

Важливо розглядати не лише фактичні аспекти вчинених злочинів з боку росії, але й сам процес залучення осіб до кримінальної відповідальності. Міжнародні трибунали встановлюють стандарти для розгляду справ, забезпечуючи прозорість, незалежність та справедливість. У випадку російсько-української війни, ці механізми грають ключову роль у забезпеченні правосуддя та відшкодуванні для жертв конфлікту.

Загалом, аналіз механізмів залучення до кримінальної відповідальності в контексті російсько-української війни стає необхідним для розуміння ефективності міжнародних трибуналів та їхнього внеску в справедливість та правопорядок у світі.

Як ми вже зрозуміли, то сучасні міжнародні трибунали відіграють ключову роль у притягненні осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів та порушеннях міжнародного права, до кримінальної відповідальності. На прикладі російсько-української війни стає видно, що ці механізми здатні реагувати на складні ситуації та забезпечувати правосуддя.

1. Створення спеціалізованого трибуналу, – це є один з ефективних механізмів у рамках російсько-української війни, спрямований на розгляд воєнних злочинів та порушень прав українців, які сталися під час війни.

2. Повне залучення росії до Міжнародного кримінального суду (МКС). Але сьогодні росія переконує, що інститут МКС має низку

---

⁵² Likarchuk, D. Shevel I., Vazhna, K., Mishchenko, A., Lysenko, T. (2023). International Conflict Resolution and Mediation in the Context of Socio Economic Instability in the Context of the Russian Invasion of 2014-2023 (Ukrainian Realities). *Review of Economics and Finance*, 2023. № 21. URL: https://refpress.org/wp-content/uploads/2023/09/Likarchuk_REF.pdf

⁵³ Логвиненко Є.С. Відповідальність за воєнні злочини в міжнародному кримінальному праві. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994-2019 рр.) : зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 листопада 2019 р.)*. Харків : ХНУВС, 2019. С. 271.

недоліків та є непрозорим у своїх діях. Влада росії вважає, що багато рішень МКС є політично мотивованими, особливо тоді, коли йдеться про справи, пов'язані з війною в Україні, в якій росія має власні інтереси.

3. Механізми гібридного судочинства, адже враховуючи особливості російсько-українського конфлікту, можуть бути використані механізми гібридного судочинства, що поєднає елементи національних та міжнародних судових систем, своєю чергою це дозволяє залучити міжнародний експертний погляд та забезпечити високий рівень правової відповідальності для росії.

4. Міжнародний тиск та санкції, тобто здійснення міжнародного тиску та введення санкцій є ще однією стратегією для залучення росії до кримінальної відповідальності. Застосування економічних, політичних та дипломатичних санкцій повинно було стимулювати співпрацю з рф, винною в порушеннях міжнародного права⁵⁴.

Ситуація щодо притягнення росії до кримінальної відповідальності за воєнні злочини в Україні залишалася складною та містить численні виклики. Низка причин, які можуть впливати на цей процес, включає:

1. Територіальні аспекти, адже все розпочалося на сході України, зокрема в Донбасі та Криму (2014 р.) пам'ятаємо це стало важливим фактором у зосередженні російських військ на території України. Збройні конфлікти в цих регіонах ускладнює й сьогодні роботу правоохоронних органів та робить процес розслідування менш доступним.

2. Імунітет, тобто особи, які мають імунітет або підтримку відповідних міжнародних авторів, можуть уникати відповідальності. Своєю чергою це може стосуватися військових лідерів чи посадовців, які користуються підтримкою російського уряду та країн, які на міжнародному рівні підтримують рф та постачають їм зброю.

3. Міжнародний аспект, – притягнення росії до кримінальної відповідальності може залежати від підтримки з боку міжнародної спільноти та організацій, таких як Міжнародний кримінальний суд. Своєю чергою варто пам'ятати, що політичні та геополітичні обставини можуть впливати на можливість проведення об'єктивних слідчих та судових процедур.

4. Відсутність співпраці з боку росії, ми спостерігаємо постійні випадки, коли росія відмовляється співпрацювати з міжнародними органами чи відмовляється визнати компетенцію певних

---

⁵⁴ Popko B., Whaley S. Stories from Ukraine: The True Price of War. Bartosz Popko. 2022. P. 98.

міжнародних судових інстанцій, тому процес притягнення до відповідальності є ускладненим⁵⁵.

Ситуація може змінюватися з часом, тому для отримання актуальної інформації рекомендується звертатися до нових джерел та офіційних заяв. Загалом, механізми залучення до кримінальної відповідальності в сучасних міжнародних трибуналах є різноманітними та відповідають на виклики, що виникають у зв'язку з конфліктами, такими як російсько-українська війна. Ці механізми сприяють правосуддю, закріпленню принципів міжнародного права та покладають відповідальність на тих, хто порушує їх.

ВИСНОВКИ

Процес притягнення росії до кримінальної відповідальності за воєнні злочини, вчинені в Україні під час російсько-української війни, виявляється надзвичайно складним завданням. Зокрема, ідентифікація конкретних відповідальних осіб у воєнних конфліктах важка через хаос і непередбачуваність таких ситуацій. Міжнародна співпраця стає ключовою, оскільки багато з потенційних спонсорів російської агресії можуть переховуватися за кордоном.

Недоліки у правовій базі можуть ускладнити процес притягнення до відповідальності. Наявність чітких та консистентних правових норм є обов'язковою для ефективного проведення судових розслідувань та вироків для росії, а геополітичний вплив може впливати на хід справи (близькість до росії Китаю, Угорщини та Північної Кореї), а політичні обставини можуть надавати судовий захист або ускладнювати виконання вироків.

Важливим елементом у притягненні рф до відповідальності може стати залучення міжнародних трибуналів, особливо в тих випадках, коли певні механізми виявляються неефективними чи політизованими. Свідчення очевидців та потерпілих має велике значення, і їх безпека та участь у судових процесах визначають успішність розслідувань (громадяни України, які піддалися знуцанням та репресіям в Бучі та Ірпені).

Отже, у результаті вивчення проблем притягнення рф до кримінальної відповідальності за воєнні злочини, вчинені в Україні під час російсько-української війни, можна зробити низку важливих висновків. По-перше, спостерігається значна складність визначення та збору достатньої кількості доказів щодо причетності до воєнних

---

⁵⁵ Там само С. 108.

злочинів, оскільки росія не допускає відповідні місії на потрібні території.

Друга проблема полягає в невідповідності законодавства та процесуальних механізмів міжнародним стандартам. Національні та міжнародні органи повинні здійснювати співпрацю та вдосконалювати законодавство для вирішення цієї проблеми та забезпечення ефективного притягнення винних до відповідальності. В цьому випадку російська сторона відмовляється від співпраці в усіх ракурсах.

Третій аспект стосується важливості незалежних та безпристрасних міжнародних слідчих та судових органів у розгляді випадків воєнних злочинів росії. Це мало сприяти уникненню політичного впливу та забезпечити об'єктивність розгляду справ, але знову ж таки навіть, як країна агресор, росія сьогодні має підтримку на міжнародній арені.

Четвертий аспект вказує на необхідність активізації міжнародного співробітництва та взаємодії між країнами для притягнення росії до відповідальності. Постійне створення спільних міжнародних комісій та підтримка України з боку міжнародних організацій є ключовими у цьому процесі.

П'ятий аспект вказує на важливість впровадження ефективних заходів захисту свідків та інших учасників судового процесу, своєю чергою це допоможе уникнути тиску та загроз на адресу тих, хто може свідчити у справах про воєнні злочини росії в Україні.

Тому вирішення проблем притягнення винних до кримінальної відповідальності за воєнні злочини в Україні вимагає комплексного підходу, який охоплює зміни в міжнародному законодавстві (застосування жорсткої сили), підвищення рівня міжнародної співпраці та забезпечення безпеки учасників судового процесу. Тільки такий комплексний підхід може сприяти встановленню справедливості та запобігти безкарності за вчинення воєнних злочинів з боку росії.

АНОТАЦІЯ

Процес притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини в Україні стикається зі значними труднощами та непередбачуваністю, адже ці проблеми охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи правові, політичні, міжнародні та соціальні виміри. Специфіка російсько-українського конфлікту додає складності процесам правосуддя, оскільки його характер та динаміка взаємодії між сторонами ускладнюють можливість ефективного реагування на вчинені злочини. У цьому контексті важливо розглядати не лише внутрішні правові механізми притягнення до відповідальності, але й роль міжнародних судових органів та механізмів, які можуть впливати

на ведення справедливого судового процесу. Крім того, аспекти взаємодії з іншими країнами, міжнародними організаціями та трибуналами відіграють важливу роль у контексті вирішення проблем, пов'язаних із притягненням до відповідальності за воєнні злочини. Тому сьогодні такі аспекти спрямовані на розкриття ключових моментів цих проблем та аналіз наявних механізмів притягнення до кримінальної відповідальності в контексті російсько-української війни. Шляхом дослідження різних правових, політичних та міжнародних аспектів, зроблено спробу визначити ефективні стратегії та можливості для протидії безкарності та забезпечення справедливості.

Вирішення проблем притягнення винних до кримінальної відповідальності за воєнні злочини в Україні вимагає комплексного підходу, який охоплює зміни в міжнародному законодавстві (застосування жорсткої сили), підвищення рівня міжнародної співпраці та забезпечення безпеки учасників судового процесу. Тільки такий комплексний підхід може сприяти встановленню справедливості та запобігти безкарності за вчинення воєнних злочинів з боку росії.

Література

1. Bryant M. *A World History of War Crimes: From Antiquity to the Present*. Bloomsbury Academic. 2021. 394 p.
2. Scott H. *The Road Map to Ukraine War And The Battle of Kyiv: The Battle of Kyiv, Who is winning the war in Ukraine, Ukraine and Russia war today*. Independently published. 2022. 98 p.
3. Kuzio T. *Putin's War Against Ukraine: Revolution, Nationalism, and Crime*. CreateSpace Independent Publishing Platform. 2017. 490 p.
4. Butler S. D. *War is a Racket*. Independently published. 2021. 111 p.
5. Walter B. F. *How Civil Wars Start: And How to Stop Them*. Crown. 2023. 320 p.
6. Римський статут міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р.: станом на 16 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
7. Sasse G. *Russia's War Against Ukraine*. Polity. 2023. 156 p.
8. Навроцька В. Взаємодія МКС та внутрішньодержавних правоохоронних органів щодо розслідування фактів збройної агресії РФ проти України. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 2 (46), 2022. С. 268-276.
9. Dworkin A., Gutman R., Rieff D. *Crimes of War 2.0: What the Public Should Know*. W. W. Norton & Company; Revised and Expanded edition. 2007. 432 p.

10. Червякова О. В. Проблеми та наслідки визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 черв. 2020 р.)*. Харків:НДІ ППСН, 2020. С. 227–230.
11. Daly S.-Z., Paler L., Cyrus Samii C. Wartime ties and the social logic of crime. *Journal of Peace Research. SAGE Publications*. 2020. No 4. P. 536–550.
12. THE GENEVA CONVENTIONS OF 12 AUGUST 1949. ICRC. 2020. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>
13. Rome Statute of the International Criminal Court. Rome, 1998. URL:<https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>
14. Cisco W. B. War Crimes Against Southern Civilians. Shotwell Publishing LLC. 2021. 224 p.
15. McFate Sean, Knezevich J. The New Rules of War: How America Can Win-Against Russia, China, and Other Threats. William Morrow Paperbacks. 2020. 336 p.
16. Bassiouni M. C. Investigating War Crimes in the Former Yugoslavia War 1992-1994: The United Nations Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992). Intersentia. 2017. 452 p.
17. Karnaukh B. Objective Side (Actus Reus) of Aiding and Abetting War Crimes and Crimes Against Humanity. *Problems of legality*. 2023. No. 160. P. 212–229.
18. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
19. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text
20. ЖЕНЕВСЬКІ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ЖЕРТВ ВІЙНИ 1949 РОКУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
21. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
22. Robertson G. Crimes Against Humanity: The Struggle for Global Justice. The New Press. 2013. 864 p.
23. Адамович С., Микитин Ю. Перспективи притягнення до кримінальної відповідальності росіян за воєнні злочини в Україні в контексті реалізації конституційного права на судовий захист.

Проблеми реалізації норм Конституції України в умовах воєнного стану (присвячена 30-ій річниці створення Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Івано-Франківськ, 27 червня 2022 року) / упорядник В. І. Розвадовський. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. С. 94-106.

24. Репецький В.М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 120–125.

25. Проект кодексу злочинів проти миру та безпеки людства. 1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_710#Text

26. Комісарчук Ю. А., Черевко В. В. Osint як один із інструментів для збирання інформації про воєнні злочини російської федерації в Україні. *In The 14th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospect»*. SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2022. С. 451-454.

27. Rabinovich I., Valensi C. *Syrian Requiem: The Civil War and Its Aftermath*. Princeton University Press. 2021. 288 p.

28. Шевченко О. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях. *Національна академія прокуратури України: матеріали круглого столу*, 2016. С. 174-181.

29. Мазур М. В. Кримінальне провадження щодо злочинів, пов'язаних із окупацією Криму та конфліктом на Донбасі, за процедурою in absentia: сучасний стан і перспективи вдосконалення. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/-22_05_2020_M_Mazyr_1.pdf

30. Сушко С.В., Лютіков П.С. Вплив норм міжнародного гуманітарного права на національне право України у XXI сторіччі. 2022. С. 152–156.

31. Baud J. *Ukraine Between War and Peace*. Max Milo Editions. 2023. 343 p.

32. Кондро М. Ефективність процесуальних норм притягнення до кримінальної відповідальності осіб за скоєння міжнародних злочинів у практиці міжнародних трибуналів ad hoc¹². *Держава і право*, 2022. Вип. 92. С. 131–141.

33. Matthews O. *The Inside Story of Putin and Russia's War Against Ukraine*. Mudlark. 2022. 441 p.

34. Кулеба Д. Зміцнюємо дипломатичний фронт заради перемоги України. *Україна дипломатична. Науковий щорічник*. К., 2022. Вип. XXIII. С. 8-11.

35. Craig W K. The War in Ukraine From Beginning to End: Preventing World War III with Conflict Resolution in Ukraine. Independently published. 2023. 85 p.
36. Тодоров І., Тодорова Н. ООН у протидії російській агресії в Україні. *Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць*. Ужгород, 2023. Вип. 1 (30). С. 37-41.
37. Овчинников Р.М. Військові злочини: правове регулювання та шляхи удосконалення кримінального законодавства України. *Журнал «Інформація і право*. 2017. № 4 (27). С. 122-127.
38. Arel D., Driscoll J. Ukraine's Unnamed War: Before the Russian Invasion of 2022, Cambridge University Press. 2023. 285 p.
39. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ПЕРЕБІГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОДІЙ. Аналітична доповідь. 2023р. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/02/08/2023-MATRA-I-KVARTAL-2.pdf>
40. Відплата для росії: які країни вже підтримали створення спеціального трибуналу. 2023. Слово і діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/25/infografika/pravo/vidplata-rosiyi-yaki-krayiny-vzhe-pidtrymaly-stvorenniya-speczialnoho-trybunalu>
41. Miller C. The War Came To Us: Life and Death in Ukraine. Bloomsbury Continuum. 2023. 400 p.
42. Plokhly S. The Russo-Ukrainian War: The Return of History. W. W. Norton & Company. 2023. 400 p.
43. Petraeus D., Roberts A. Conflict: The Evolution of Warfare from 1945 to Ukraine. Harper. 2023. 544 p.
44. Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2023, 264 с.
45. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ: ГО Truth Hounds. Одеса: Фенікс, 2019. 36 с.
46. Likarchuk, D, Shevel I., Vazhna, K., Mishchenko, A., Lysenko, T. (2023). International Conflict Resolution and Mediation in the Context of Socio Economic Instability in the Context of the Russian Invasion of 2014–2023 (Ukrainian Realities). *Review of Economics and Finance*, 2023. № 21. URL: https://refpress.org/wp-content/uploads/2023/09/Likarchuk_REF.pdf
47. Логвиненко Є.С. Відповідальність за воєнні злочини в міжнародному кримінальному праві. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994-2019 рр.) : зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф.(м. Харків, 22 листопада 2019 р.)*. Харків : ХНУВС, 2019. С. 270-272.

48. Popko B., Whaley S. Stories from Ukraine: The True Price of War. Bartosz Popko. 2022. 261 p.

Information about the author:

Syrota Dmytro Ivanovich,

PhD in Law, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Fundamental
and Branch Legal Sciences

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

20, University Street, Kremenchuk, 39600, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9940-3541>